

Sėkmingo Baltijos šalių ūkio pereinamojo proceso prie rinkos ekonomikos pagrindimas

Birutė Visokavičienė

Docentė socialinių mokslų daktarė
VU Ekonomikos fakulteto
Visuomenės ūkio katedra
Tel. 236 61 29, faks. 272 56 58
El. paštas: bivisok@yahoo.com

Simona Barevičiūtė

Taikomosios makroekonomikos specialybės
II kurso magistrantė
UAB „Paspara“
T. Ševčenkos g. 16, LT-2009 Vilnius
Tel. 266 07 61, faks. 233 57 10
El. paštas: simona.bareviciute@paspara.lt

Globali ekonominė nelygybė gali būti laikoma pagrindiniu debatų apie pasaulinę ekonomiką klausimu, ji taip pat yra daugelio pereinamosios ekonomikos šalių problemų pagrindas. Kiek konvergencija tarp atsiliekančiųjų ir išsivysčiusių pasaulio valstybių yra reali, vienareikšmiškai spręsti ne tik kad pernelyg sunku, bet ir nėra galima. Įvairios atliktos studijos rodo, kad nuomonės šiuo klausimu išsiskiria, lygiai kaip ir nerandama vieningo atsakymo, kodėl vienos šalys yra turtingos, o kitos – ne. Stebint pasaulinės globalizacijos procesus, natūraliai kyla klausimas, kokioje padėtyje šiuo metu yra Lietuva, taip pat jos kaimynės Latvija ir Estija, kiek jos atsilieka nuo siekiamo tikslo – Europos Sąjungos valstybių išsivystymo lygio, ar Baltijos šalių pažanga yra pakankama šiam tikslui pasiekti.

Šio tyrimo tikslas – argumentuotai pagrįsti, kad Baltijos regiono ūkio pereinamasis procesas prie rinkos ekonomikos buvo sėkmingas. Galimų priežasčių, dėl kurių minėtas procesas buvo sėkmingas, išskyrimas turėtų padėti suprasti, kokioje padėtyje yra Baltijos šalys, su kokiomis problemomis susiduriama.

Darbo objektas – Lietuvos, Latvijos ir Estijos pereinamojo proceso prie Vakarų rinkos

ekonomikos patirtis, nuo kitų buvusios tarybų Sąjungos šalių ryškiai išsiskirianti tiek paskutiniame XX a. dešimtmetyje vykdyta ekonomine politika, tiek tos politikos rezultatais.

Tyrimo tikslo bus siekiama lyginant Baltijos valstybių ekonomiką su posovietinėmis (dėl buvusio ir tebesamo jų tarpusavio integruotumo) bei VRE (dėl tų pačių siekių įstoti į Europos Sąjungą) valstybėmis ir darant atitinkamas deducines išvadas.

Darbas buvo rašomas naudojantis užsienio periodikoje spausdintomis studijomis, lyginant jas su studijomis, atliktomis Lietuvoje, todėl kai kurie padaryti pastebėjimai gali pasirodyti nauji. Tačiau noras giliau pažvelgti į tyrimo objektą – Baltijos šalių ūkio pažangą – skatino apžvelgti visas galimas interpretacijas.

1. Globalizacija ir konvergencija: skirtingų požiūrių į konvergencijos perspektyvą apibūdinimas

Terminas „globalizacija“ naudojamas apibrėžti įvairiausias informacijos, ekonomikos ir kitus procesus, turint galvoje didėjančią ūkių ir vi-

suomenių integraciją bei intensyvėjančius savitarpio ryšius [10]. Žinant, kad aiškinant nelygybę ir skurdą pagrindiniu veiksniu laikomas augimas, koks tuomet vaidmuo tenka globalizacijai. Globalizacija nedaro valstybių skurdžių, ji padeda joms tapti turtingoms. Šalys, nesugebėjusios išvystyti ekonominio augimo, pačios atsiribojo nuo pasaulinės integracijos (pavyzdžiui, Indija), pritrūko priemonių tai galimybei išnaudoti (Pietų Afrika) arba nukentėjo dėl abiejų priežasčių. Tampa aišku, kad skurdai ir pajamų nelygybei sumažinti reikia pašalinti šias kliūtis. Ir tai galima padaryti tik sėkminga integracija. Todėl Lietuvos, taip pat ir kaimyninių Baltijos valstybių atveju, vertinant alternatyviaisiais kaštais, tikslą orientuotis į Europos Sąjungą galima laikyti optimalia globalizacijos strategija. Pastaroji, suteikdama galimybę dalyvauti pasaulinėje gamyboje per transnacionalines korporacijas, naudotis ekonominės liberalizacijos bei inovacijų rezultatais, turi padėti greičiau pasivytį pažangesnes, nei šiuo metu yra Baltijos šalys pasaulio valstybes.

Vyrauja dvi radikalios skirtingos nuomonės apie konvergencijos perspektyvą. Ortodoksinė ekonomikos teorija siūlo labai optimistišką požiūrį į atsiliekančių šalių galimybes išvystyti augimo tempus, leidžiančius gamybos apimčių vienam gyventojui konvergenciją su pažengusių šalių gamybos lygiais [6]. Kitais žodžiais tariant, ortodoksai teigia, kad atsiliekančių šalių Vakarų „vijimosi“ procesas gali būti sėkmingas. Šios koncepcijos teiginiai bus tolesniū šio pranešimo teiginių pagrindas.

Kitai pakraipai atstovaujančių ekonomistų nuomone, minėtas optimizmas nėra pateisinamas. Neoliberalų ortodoksinis požiūris apie rinkos mechanizmo pajėgumą užtikrinti konvergenciją atmetamas, „kadangi pasaulinės ekonomikos istorijoje egzistuoja nuolatinės ilgalaikės raidos problemos“ [6]. Tai, kad nuolatiniai ir spartūs augimo tempai sunkiai pasiekia-

mi, negali būti siejama tik su „vidiniais trūkumais“, egzistuojančiais pereinamosios ekonomikos šalyse, šis fenomenas turi būti nagrinėjamas bendresniame, pasaulinėje ekonomikoje nuolat atsinaujinančios nelygybės, kontekste [6]. Todėl keliamas klausimas, ar galima sukelti tokio efektyvumo konvergencijos procesą, kuris suteiktų pereinamosios ekonomikos šalims viltį greitai atkurti savo pačių 1989 metų gamybos apimtis bei pradėti vytiš Vakarų Europą.

Pagal atliktus ekonometrinius skaičiavimus, net ir pagal optimistiškiausius scenarijus, kurie, kaip daugelis tikėjo, buvo realūs perėjimo proceso pradžioje, konvergencijai pasiekti prireiks labai ilgo laikotarpio. Net jeigu pereinamųjų šalių ekonomikos augimo tempai 3 procentais viršytų išsivysčiusių šalių ekonomikos augimo tempus, pasivytį pastarųjų šalių išsivystymo lygį prireiktų net 46 metų, jau nekalbat apie tuos atvejus, kai išsivysčiusių šalių ūkiai vystytųsi sparčiau arba pereinamųjų ekonomikų augimo tempai būtų per lėti (1 lentelė).

Įdomius rezultatus pateikia ekonomistai Barro ir Sala – I – Martin 1995 metais atliktame sąlyginės konvergencijos tyrime, kėlusiam klausimą, ar besivystančios šalys, taikydamos skirtingas ekonomines politikas ir kitus ekonominius indikatorius, auga greičiau nei išsivysčiusios [4].

Buvo operuojama duomenimis apie gyventojų skaičiaus augimo tempus (n), vidurinio (V) ir aukštojo (A) mokslo siekiančiųjų lygį, bendrojo kapitalo kiekį (K), vyriausybės vartojimą (G) bei pajamų vienam gyventojui lygį JAV doleriais pagal PGP (Y). Prognozuodami ekonominio augimo tempus minėtieji ekonomistai sudarė tokią lygtį [4]:

$$g(t) = f [Y, V, A; K(t), G(t), n(t)],$$

čia: g(t) yra augimo tempas vienam gyventojui laiko intervale t; Y yra pajamos vienam gyventojui

pradiniu laikotarpiu; V yra besimokančiųjų vidurinėje mokykloje lygis (procentais nuo bendrojo mokyklinio amžiaus gyventojų); A yra besimokančiųjų aukštosiose mokyklose lygis; K(t) yra bendro kapitalo kiekis procentais nuo BVP laiko intervale t; G(t) yra vyriausybės vartojimo išlaidos procentais nuo BVP laiko intervale t; n(t) yra gyventojų skaičiaus augimo tempas laiko intervale t.

1 lentelė. Augimo tempas ir BVP: konvergencijos scenarijai pereinamosios ekonomikos valstybėms (PEV) lyginant su išsivysčiusiomis (IV) 1992 metais [6]

Iš augimo tempas (%)	PEŠ augimo tempas (%)	PEŠ pasivijimo periodas (metais)
2	3	136
2	4	68
2	5	46
3	4	137
3	5	69
4	5	139

Pastaba: metai suapvalinti.

2 lentelė. BVP konvergencijos iki žemo pajamų lygio ES šalių politikos modeliavimas [4]

	<i>Barro</i>		
	<i>Vyriausybės vartojimas = 10 proc. nuo BVP</i>		
	<i>Pajamos vienam gyv. JAV doleriais pagal PGP</i>	<i>Numatytas augimas vienam gyv.</i>	<i>Metų skaičius konvergencijai su žemo pajamų lygio ES šalimis pasiekti</i>
Albanija	538	7,10	63
Bulgarija	5132	4,92	29
Kroatija	4142	5,38	32
Čekija	8173	5,44	11
Estija	7203	5,23	16
Vengrija	6211	5,28	20
Latvija	5002	5,50	25
Lietuva	3035	6,10	34
Makedonija	1628	6,08	50
Lenkija	6364	5,42	18
Rumunija	3542	5,47	36
Slovakija	6671	5,86	15
Slovėnija	6342	5,31	19
Vidurkis:	4922	5,62	28
Žemo pajamų lygio ES šalių vidurkis:	11 690	2,00	

Atlikus skaičiavimus paaiškėjo, kad Lietuvai pasiekti žemiausio pajamų lygio Europos Sąjungai priklausančių valstybių lygį prireiks 34 metų, tuo tarpu Latvijai – 25, o Estijai – vos 16 metų. Be to, svarbu paminėti, kad Lietuva nuo neturtingiausių ES valstybių (Graikija, Portugalija, Ispanija) pagal vienam gyventojui tenkančias pajamas atsilieka 3,8 karto, nuo Latvijos 1,6 karto, nuo Estijos – daugiau nei du kartus, tuo tarpu Latvijos ar Estijos atotrūkis nuo minėtų ES šalių atitinkamai siekia 2,2 ir 1,6 karto (2 lentelė).

Siekiant suprasti, kodėl konvergencija vyksta taip sunkiai, atkreiptinas dėmesys į keturis aspektus:

- Perėjimo procesas buvo grindžiamas konkurencine restruktūrizacija, kuri pereinamosios ekonomikos šalyse buvo suspausta į pusės dešimtmečio laikotarpį, tuo tarpu Vakarų kapitalistinėse šalyse šis procesas vyko daugiau nei

ketvirtį amžiaus. Tai turėjos įtakos atsiliekančių šalių galimybės tarptautinio darbo pasidalijimo srityje. Be to, vyravo didelis investicinių srautų kontrastas atskirose pereinamosiose valstybėse (3 lentelė). Įdomu pažymėti, kad kiekvienas lentelės indikatorius atspindi kitokias tendencijas [2]. Pvz., pagal pirmo stulpelio duomenis matome didžiulius skirtumus tarp Baltijos valstybių ir Vyšegrado šalių. Pastarosiose tiesioginės užsienio investicijos labai koncentruotos ir sudaro 77,5 proc. visų lentelėje reprezentuotų valstybių TUI. Žvelgdami į antrą stulpelį, galime pastebėti, kad išvados būtų kitokios: čia pirmąja Baltijos valstybės (tiesioginės investicijos kaip procentinė BVP dalis Estijoje sudaro apie 38 proc., Lietuvoje apie 20 proc.) – iš to galima daryti išvadą, kad tiesioginės užsienio investicijos Baltijos regione turi ypatingą svarbą.

- Reikia nepamiršti, kad net ir ūkio atsigavimas pereinamosios ekonomikos šalyse dar neišsiskiria konvergencijos, nes šios šalys vežasi „judantį tikslą“, pažangių šalių ekonomiką, kuri, nors ir nevienodai, vis kyla.

- Kaip žinoma, ūkio raidos dinamikai būdingas cikliškumas. Todėl abejojama, ar Vidurio ir Rytų Europos šalys bus pajėgios vykdyti ilgalaikę konvergenciją, ir pagal ortodoksinės ekonomikos priešininkų nuomonę panašu, kad

prognozuojamoje ateityje šios šalys taip ir liks vidutiniškai skurdžiomis ES pažangių šalių kaimynėmis [9].

- Ūkio atsigavimas taip pat lemia regioninius skirtumus daugelyje pereinamosios ekonomikos šalių. Manoma, kad regioninė divergencija ateityje dar labiau ryškės [6].

Iš to, kas buvo pasakyta, galima daryti išvadą, jog pagal antiortodoksus pasaulyje yra ilgalaikės ekonominės raidos problemų. Būtent jos yra sunkios ir lėtos konvergencijos priežastis.

2. Baltijos šalių makroekonominė padėtis: kai kurių rodiklių palyginimas ir jų įvertinimas

Siekiant pagrįsti neoliberalų ortodoksų nuomonę apie Baltijos šalių ūkio pereinamojo proceso prie Vakarų rinkos ekonomikos sėkmingumą, tikslinga apžvelgti 1989–1999 metų laikotarpio makroekonominę stabilizaciją Baltijos regione, pagrindinius makroekonominis rodiklius, juos palyginti ir įvertinti.

Pereinamojo proceso sėkmingumą, kaip tokį, ganėtinai sunku apibrėžti, tačiau dėl svarių priežasčių Baltijos šalys priskiriamos prie tų, kurioms sekėsi, bent jau iki šių dienų. Nors pereinamasis procesas apima tiek ekonominius, tiek

3 lentelė. Tiesioginės užsienio investicijos pereinamosios ekonomikos valstybėse [2]

	<i>TUI, 1988–1999 (mlrd. dol.)</i>	<i>TUI procentinė dalis nuo BVP 1988–1999</i>	<i>TUI vienam gyven-tojui 1988–1999 (doleriais)</i>	<i>Vid. TUI įplaukos kaip procentinė bendrų vidaus investicijų dalis, 1997–1999</i>
	(1)	(2)	(3)	(4)
Baltija	2,10	30,27	923,67	27,00
Balkanai	2,07	16,85	277,50	21,40
Vyšegradas	14,41	22,30	1122,80	13,40
VREB	6,19	23,14	774,66	20,60

Čia:

Baltija: Lietuva, Latvija, Estija; Balkanai: Albanija, Bulgarija, Kroatija, Makedonija, Moldova ir Rumunija; Vyšegradas: Čekija, Vengrija, Lenkija, Slovakija ir Slovėnija; VREB: Baltijos valstybės, Balkanų valstybės ir Vyšegrado valstybės.

politinius komponentus, daugiau dėmesio bus skiriama ekonominiams aspektams. Politinės sistemos svarbumas, jos sklandus funkcionavimas bus aptartas vėliau.

Prasminga Baltijos šalių ekonomiką lyginti su valstybių kandidačių į Europos Sąjungą ekonomika, taip pat su buvusios Sovietų Sąjungos šalių ūkiais, kadangi dauguma jų politinių ir ekonominių permainų požiūriu turi nemažai bendro, joms būdingi panašūs tikslai.

2.1. Pagrindinių makroekonominių rodiklių – BVP, infliacijos, užimtumo – palyginimas

Makroekonomikos raidos požiūriu pereinamojo laikotarpio pradžioje Baltijos valstybės neišsiskyrė iš bendro valstybių fono – visose jose didelis dėmesys turėjo būti skiriamas ekonomikų stabilizavimui. Reikėjo imtis skubių ir veiksmingų priemonių milžiniškai infliacijai bei staigiam gamybos apimčių smukimui sustabdyti. Situacijai apžvelgti išskirkime keletą punktų:

1) Valiutų reformos ir pasirinkti valiutų kursų režimai buvo kertinis akmuo vykdomoms ekonominėms politikoms tiek Baltijos regione, tiek kitose VRE šalyse. Laikui bėgant daugelyje pereinamosios ekonomikos šalių įsivyravo tendencija atsisakyti griežtai fiksuotų valiutos kursų, tačiau tik ne Baltijos valstybėse: čia ir toliau makroekonominės stabilizacijos pradžioje palaikoma valiutų kursų politika veikė numatyta kryptimi. Mėnesinis infliacijos lygis ėmė kristi (1992 metų vasarą mėnesinis infliacijos lygis svyravo nuo 10 iki 20 proc. visose Baltijos šalyse, o 1992 metų pabaigoje Estijoje ir Latvijoje jis nukrito iki 5 proc.; Lietuvoje didelės infliacijos periodas tęsėsi ilgiau, iki 1993 metų vasaros, kai infliacija taip pat nukrito iki 5 proc.) [1].

2) Visos pereinamosios ekonomikos šalys, nors infliacija patikimos monetarinės politikos dėka ir buvo sustabdyta, minėto proceso pra-

džioje pasižymėjo gamybos apimčių mažėjimu. Paprastai tai prasidėdavo dar prieš pradendant vykdyti reformas, iš dalies kaip reakcija į tai, kad daugelyje šių šalių buvo išardyta politinė sistema. Politinis sąmyšis tik pagilino tolesnį BVP mažėjimą. Lygis, iki kurio gamybos apimtys sumažėjo prieš vėl imant kilti, atskirose šalyse labai skyrėsi (4 lentelė). Beje, įdomu pažymėti, kad, kaip teigia empiriniai skaičiavimai, pereinamojo laikotarpio valstybėse yra ryški priklausomybė tarp stabilizacijos ir augimo atsinaujinimo; pavyzdžiui, de Melo manymu, augimas iš naujo nepasireiškia iki pat tada, kol metinė infliacija neviršija 100 proc. [6].

Gamybos apimčių smukimas Baltijos valstybėse pagal laiko trukmę buvo trumpesnis nei kitose buvusios Tarybų Sąjungos šalyse. Laikant, kad 1991 metai (kai Baltijos valstybės atkūrė nepriklausomybę) buvo rimtų ekonominių reformų pradžia, galima teigti, jog recesija / depresija Latvijoje tęsėsi trejus metus, Lietuvoje ir Estijoje – ketverius metus (4 lentelė). Vidutinis gamybos apimčių kritimas 1991–1995 metų laikotarpyje NVS šalyse buvo apie 45 proc. Panašūs netekimai buvo ir Latvijoje, tačiau Estijoje ir Lietuvoje padėtis buvo geresnė (smukimas buvo atitinkamai 20 proc. ir 28 proc.). Nuo 1995 metų Baltijos valstybėse pastebimas spartesnis augimas nei NVS šalių vidurkis. Estijoje vidutinis BVP augimo tempas 1996–1999 metais siekė 4,5 proc., Latvijoje – 4 proc., Lietuvoje – 3,2 proc. Žinoma, nereikia pamiršti, kad šie rodikliai realiai buvo mažesni dėl neigiamos Rusijos finansų krizės 1998-aisiais, o Baltijos regiono ekonomikos augti pradėjo nuo 2000-ųjų.

Situaciją 1997–1999 metais gerai atspindi 1 paveikslas [1]. Dvejus metus, 1997 ir 1998 metais, Lietuvos BVP augimas šioje vienuolikos valstybių grupėje buvo vienas iš didžiausių. Tik 1999-aisiais Lietuva pagal šį rodiklį atsiduria sąrašo gale – fiksuotas didžiausias

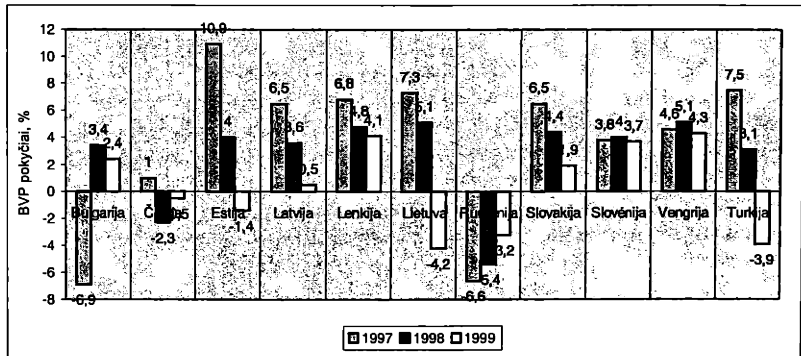
4 lentelė. BVP augimas Baltijos šalyse, VRE ir posovietinėse valstybėse 1998–2000 metais

Šalis	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	Gam. apimty 2000 m. (1990m.=100)
Albanija	9,8	-10	-28	-7,2	9,6	8,3	13,3	9,1	-7	8	7,3	7,8	114
Bulgarija	0,5	-9,1	-11,7	-7,3	-1,5	1,8	2,1	-10,9	-6,9	3,5	2,4	5	77,4
Kroatija	-1,6	-7,1	-21,1	-11,7	-8	5,9	6,8	6	6,5	2,5	-0,4	3,5	86,5
Čekijos resp.	1,4	-1,2	-11,6	-0,5	0,1	2,2	5,9	4,8	-1	-2,2	-0,8	3,1	98,9
Makedonija	0,9	-9,9	-7	-8	-9,1	-1,8	-1,2	1,2	1,4	2,9	2,7	6	86,7
Vengrija	0,7	-3,5	-11,9	-3,1	-0,6	2,9	1,5	1,3	4,6	4,9	4,5	5,3	108
Lenkija	0,2	-11,6	-7	2,6	3,8	5,2	7	6,1	6,9	4,8	4,1	4,1	144
Rumunija	-5,8	-5,6	-12,9	-8,8	1,5	3,9	7,1	3,9	-6,1	-5,4	-3,2	2	81,8
Slovakija	1,4	-2,5	-14,6	-6,5	-3,7	4,9	6,7	6,2	6,2	4,1	1,9	2,2	105
Slovenija	-1,8	-4,7	-8,9	-5,5	2,8	5,3	4,1	3,5	4,6	3,8	4,9	4,9	120
Lietuva	1,5	-5	-5,7	-21,3	-16,2	-9,8	3,3	4,7	7,3	5,1	-4,2	3,3	67,7
Latvija	6,8	2,9	-10,4	-34,9	-14,9	0,6	-0,8	3,3	8,6	3,9	1,1	6,6	62,2
Estija	8,1	-6,5	-13,6	-14,2	-9	-2	4,3	3,9	10,6	4,7	-1,1	6,4	87,3
Armėnija	14,2	-7,2	-11,7	-41,8	-8,8	5,4	6,9	5,9	3,3	7,2	3,3	6	67,8
Azerbaidžanas	-4,4	-11,7	-0,7	-22,6	-23,1	-19,7	-11,8	1,3	5,8	10	7,4	10,3	58,5
Baltarusija	8	-3	-1,2	-9,6	-7,6	-12,6	-10,4	2,8	11,4	8,3	3,4	6	87,9
Džordžija	-4,8	-12,3	-20,6	-44,8	-25,4	-11,4	2,4	10,5	10,8	2,9	2,9	1,5	39,0
Kazachstanas	-0,4	-0,4	-13	-2,9	-9,2	-12,6	-8,2	0,5	1,7	-1,9	2,8	9,4	69,4
Kirgizija	8	3	-5	-19	-16	-20,1	-5,4	7,1	9,9	2,1	3,7	5	63,9
Moldova	8,5	-2,4	-17,5	-29,1	-1,1	-31,1	-1,4	5,9	1,6	-6,5	-3,4	1,9	34,6
Rusija	0	-4	-5	-14,5	-8,7	-12,7	-4,1	-3,5	0,8	-4,6	5,4	8,3	65,8
Tadžikistanas	-2,9	-1,6	-7,1	-29	-11	-18,9	-12,5	-4,4	1,7	5,3	3,7	8,3	47,9
Turkmenija	-6,9	2	-4,7	-5,3	-10	-17,3	-7,2	-6,7	-11,3	5	16	17,6	73,9

tarp kandidačių į ES BVP mažėjimas. Atlikus suminių trejų metų BVP pokyčių vertinimą, visos Baltijos valstybės išsidėsto sąrašo viduryje. Prognozuojama, kad Lietuvos BVP šiemet turėtų augti 4,7 proc.

3) Pereinamasis laikotarpis beveik visose šalyse pasižymėjo dideliu nedarbingumo išaugimu. Nedarbingumo lygis atskirose šalyse skyrėsi labai daug: nuo 30 proc. Makedonijoje iki mažiau nei 3 proc. Čekijoje [7]. Svarbu pažymėti, kad nedarbo lygis daug greičiau didėjo VRE šalyse negu posovietinėse šalyse. Kelia nerimą tai, kad dviženkliai skaičiai buvo pasiekti labai anksti (1993 metais), ir dviženkliai jie iki pat dešimtmečio pabaigos (5 lentelė). Matome, kad aukščiausias nedarbo lygis Baltijos valsty-

bėse buvo pasiektas 1996-aisiais, po to jis po truputį ima mažėti. Beje, nepalyginti žemesnis nedarbo lygis visame lentelėje vaizduojamame laikotarpyje vyravo Vyšegrado valstybėse. Nedarbo lygyje daugiausiai atsispindėjo struktūrinis nedarbas. Didžioji darbo jėgos dalis, neturėjusi specialaus pasiruošimo, paprasčiausiai nesugebėjo prisitaikyti prie naujos rinkos ekonomikos situacijos. Iš trijų Baltijos valstybių žemiausias nedarbingumo lygis buvo Estijoje (1995–1999 metais vidutiniškai 10,3 proc.). Rusijos finansų krizės sąlygotas nedarbingumo lygio padidėjimas, nepaisant ekonominio augimo, toliau augo 2000-aisiais. Latvijoje nedarbo lygis buvo aukštesnis (16,1 proc.), tačiau per 1995–1999 metus jis labai sumažėjo. Lietuvoje atitinkamai nedarbo lygis sudarė

1 pav. Valstybių kandidačių į ES BVP pokyčiai (palyginamosiomis kainomis) 1997–1999 metais

5 lentelė. Nedarbo lygis / Regioninis vidurkis: 1990–1999 [2]

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Baltija	0,55	0,80	2,97	6,57	9,37	15,13	15,27	12,87	12,40	13,60
Bankanai	7,80	9,23	15,52	16,58	14,92	14,97	13,28	13,90	14,70	15,58
Vyšegradas	2,55	8,28	8,98	11,06	10,72	9,70	9,34	8,42	9,78	11,20
VREB	3,63	6,10	9,15	11,40	11,67	13,27	12,63	11,73	12,29	13,46

Skaičiavimai atlikti naudojant EBRD (2000) duomenis.

15,1 proc., tačiau jo sumažėjimas buvo mažesnis nei Latvijoje [7].

Konkrečiai 1999 metais pagal nedarbo lygį Baltijos valstybės buvo nedaug nutolusios nuo Europos Sąjungos vidutinių rodiklių reikšmių (6 lentelė).

4) Lyginant Baltijos valstybių dirbančiųjų pasiskirstymą pagal veiklos rūšis su atitinkamais Europos Sąjungos valstybių rodikliais, matomas kontrastas žemės ūkio sektoriuje. Lietuvoje ir Latvijoje santykinė užimtųjų žemės ūkyje dalis kelis kartus didesnė už Europos Sąjungos valstybių vidurkį (2 paveikslas). Pagal šį rodiklį Estija išsiskiria iš trejeto ir artėja prie Europos Sąjungos.

2.2. Kitų ekonominių indikatorių įvertinimas

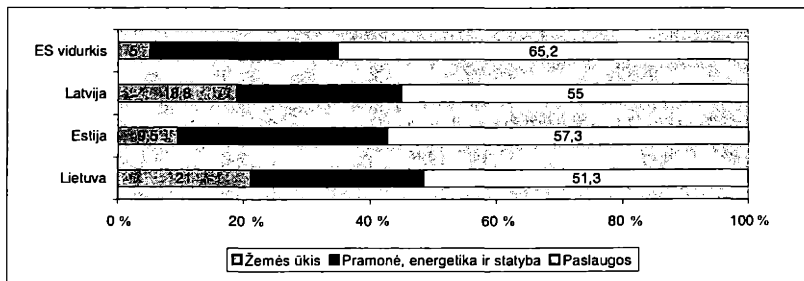
Svoris pereinamajame ekonomikų etape teikiamas senosios socialistinės ekonominės sistemos transformavimui į rinkos ekonomiką. Tai, kad socialistinė sistema neveikė efektyviai, kad ji negalėjo adekvačiai patenkinti vartotojų poreikių, buvo vienas pagrindinių faktorių, nulėmusių didžiulius sistemos pokyčius. Šiuo metu privačiame sektoriuje pagaminama didžiausia produkto dalis beveik visose pereinamosios ekonomikos valstybėse. Kai kuriose jų visuomeninio sektoriaus vaidmuo netgi tapo mažesnis nei

daugelyje Vakarų Europos šalių. Taigi vienas pagrindinių pereinamojo proceso tikslų buvo pasiektas. Tarp Vidurio ir Rytų Europos šalių kandidačių į Europos Sąjungą privataus sektoriaus dalis bendrajame vidaus produkte vidutiškai buvo daugiau nei 50 proc. jau 1994 metais. Baltijos šalyse privataus sektoriaus dalis tais pačiais metais taip pat išaugo per 50 proc. 2000-aisiais minima dalis Lietuvoje siekė 70 proc., Latvijoje – 65 proc., Estijoje – 75 proc. (ERPB, 2000).

Palyginti su kitomis buvusios Sovietų Sąjungos šalimis, Baltijos valstybėse privatus sektorius buvo gerokai didesnis. Nepriklausomų Valstybių Sandraugos šalyse vidutinė privataus sektoriaus dalis BVP 50 proc. nesudarė. (ERPB, 2000). Be to, pastebima, kad Baltijos šalyse viešo sektoriaus įtaka privačiajam buvo daug mažesnė. Baltijos šalys yra liberalesnės nei NVS šalys tuo požiūriu, kad jose nėra labai didelių apribojimų nustatant kainas, taip pat kapitalo judėjimo, vidaus ir užsienio prekybos srityse.

6 lentelė. Užimtumo ir nedarbo palyginimas

	Nedarbo lygis % 1999 metais
Lietuva	10
Estija	5,2
Latvija	9,1
ES vidurkis	9,1

2 pav. Dirbančiųjų pasiskirstymas 1998 metais

Apie ekonominių reformų sėkmingumą galima spręsti žvelgiant ir į mažiau nei BVP agreguotus rodiklius. Vienas būdingiausių socialistinės sistemos bruožų buvo nuolatinis vartojimo prekių stygius. Tačiau turimų ilgo vartojimo prekių kiekis labai išaugo. Pavyzdžiui, automobilių skaičius per 1990–1999 metus padidėjo daugiau nei dvigubai – iki 318, 216 ir 294 automobilių tūkstančiui gyventojų atitinkamai Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje [11]. Fiksuotojo ryšio telefono linijų skaičius šiose šalyse prilygo NVS ir VRE šalims dar pereinamojo laikotarpio pradžioje. Maža to, ypač pažymint Estiją, ilgo vartojimo prekių kiekis buvo panašus kaip VRE šalyse, pasižyminčiose didžiausiu BVP, tenkančiu vienam gyventojui – Slovėnijoje ir Čekijos Respublikoje. Televizorių skaičius, palyginti su 1990 metų lygiu, išaugo atitinkamai 28 proc. Lietuvoje, 100 proc. Latvijoje ir 61 proc. Estijoje [11]. Iš to aiškiai galima daryti išvadą, kad pradėtas pereinamasis procesas labai padidino ilgo vartojimo prekių naudojimą.

Dar viena svarbi paminėti savybė pereinamosios ekonomikos šalims yra išaugusi pajamų nelygybė. Pastaroji nelygybė Baltijos regione nuo 9 deš. pabaigos iki 10 deš. vidurio padidėjo daugiau nei VRE valstybėse. Iš kitos pusės, pajamų nelygybės padidėjimas buvo mažesnis, palyginti su NVS šalimis [7]. Baltijos šalių BVP, tenkantis vienam gyventojui, mažesnis nei, tarkim, Vengrijoje ar Čekijoje rodo, kad visuomenės dalis, gyvenanti skurde, šiose šalyse yra didesnė. Dideli skirtumai pastebimi ir tarp pačių Baltijos valstybių: 1993–1995 metais Latvijoje skurdo riba iš visų trijų šalių buvo žemiausia.

Apibendrinant galima būtų teigti, kad pagal ekonomines sąlygas Baltijos šalys beveik pagal visus indikatorius buvo geresnėje situacijoje palyginti su NVS šalimis. Ekonominis augimas

šiose šalyse po recesijos buvo veržlesnis, Baltijos regiono žmonės galėjo naudoti daugiau ilgo vartojimo prekių. Nors Baltijos šalys buvo labiausiai pažengę Tarybų Sąjungos regionai, vien šituo „palikimu“ negalima paaiškinti rezultatų skirtumų. Todėl būtina aptarti ir kitas priežastis, leidžiančias pagrįsti pereinamojo proceso sėkmingumą.

3. Sėkmingo Baltijos šalių ūkio perėjimo prie rinkos ekonomikos politinis ir ekonominis pagrindimas

Šioje dalyje bus aptariamos priežastys, dėl kurių Baltijos šalių ekonomikų perėjimas prie Vakarų pastarajame dešimtmetyje laikomas sėkmingu procesu. Bus remiamasi dviem pagrindiniais faktoriais – pradinėmis sąlygomis, arba „išeities tašku“, bei ekonomine politika, vykdyta šalyse pereinamuoju laikotarpiu.

3.1. Pradinės sąlygos

Pradinės sąlygos pereinamojo laikotarpio pradžioje atskirose šalyse apima ekonominę struktūrą, paveldėtą iš ankstesnės sistemos, geografinę vietą, taip pat daugiau abstrakčius dalykus, tokius kaip visuomenėje priimtas vertybes ir normas, už kurių gali slypėti vyriausybės korupcijos požymiai [9]. Laikoma, kad Baltijos šalių paveldėta ekonominė struktūra buvo palankesnė nei kitose buvusios Sovietų Sąjungos šalyse, nes:

1. *Perestroikos* laikais ėmė atsirasti naujos privačios įmonės. Tačiau akivaizdu, kad Baltijos šalys dar buvo toli atsilikusios nuo tokių Vidurio Europos šalių kaip Vengrija, kurioje reformos buvo prasidėjusios jau 9 dešimtmetyje.

2. Baltijos šalių geografinis artimumas Vakarų Europos ekonomikai išsiskiria mažiausiai dėl dviejų priežasčių. Pirma, Vakarų Europa atstovauja didelei rinkai, kuri yra pakankamai pi-

giai pasiekama, ypač kai visos Baltijos valstybės turi priėjimą prie Baltijos jūros (tai savo ruožtu sumažina transporto kaštus). Tarkim, Armėnijoje, nors taip pat kaip ir Baltijos šalyse buvo vykdomos reformos, faktas, kad ji neturėdama priėjimo prie jūros yra geografiškai uždara (plius ekonominė blokada kaimyniniame Azerbaidžane), jos eksportą automatiškai daro mažiau konkurencingą Vakarų Europos rinkoje. Antra, geografinis artumas Vakarų Europai svarbus yra dėl kitos priežasties: šalys kandidatės į Europos Sąjungą beveik be išimties geografiškai yra artimos dabartinėms ES narėms. Manoma, kad ES narystės perspektyva aiškiai atsispindės vykdomų reformų pobūdžio bei tų reformų mastų atskirose VRE (įskaitant ir Baltijos valstybes) bei NVS šalyse skirtumuose.

3. Baltijos valstybių artumas ir aktyvūs santykiai su Šiaurės šalimis taip pat gali būti minimas kaip viena iš teigiamų pradinų sąlygų. Ypač reikėtų išskirti Estiją, kuri dar prieš atkurdama nepriklausomybę tiek privačiame sektoriuje, tiek tarpvyriausybiniame lygmenyje buvo pradėjusi bendradarbiauti su Suomija. Baltijos šalims atkūrus nepriklausomybę, didelė dalis jų užsienio prekybos buvo orientuota į Suomiją, Švediją ir Daniją. Be to, Šiaurės šalys buvo labai svarbus tiesioginių užsienio investicijų šaltinis visose trijose valstybėse, ypač Estijoje ir Latvijoje (1999 metų pabaigoje svarbiausi tiesioginių užsienio investicijų šaltiniai Estijoje buvo Švedija ir Suomija – per 70 proc. visų TUI; Latvijoje svarbiausi partneriai buvo Danija ir JAV (24 proc.), Lietuvoje didžiausi investuotojai buvo Danija, Švedija ir JAV (skaičiuojant kartu, 45 proc. visų TUI). [7]

Laikotarpis, kurį Baltijos šalys išgyveno socialistinėje sistemoje, dažnai traktuojamas kaip kintamasis, vertinantis pereinamąjį laikotarpį paaiškinančius tam tikrus iškraipymus [5, 9, 12]. Kitaip nei kitos posovietinės valstybės, Baltijos šalys gali būti sunkiai lyginamos su VRE šali-

mis, kadangi Baltijos regionas 1940 m. buvo prijungtas prie Tarybų Sąjungos, o iki Antrojo pasaulinio karo jame juk vyravo rinkos ekonomika. Esmė ta, kad jeigu šalis socialistinėje sistemoje veikė tik sąlyginai trumpą laikotarpį, manoma, kad daug žmonių dar atsimintų rinkos ekonomikos, o tikriausiai ir pačios demokratijos veikimo principus. Tačiau praktiniu požiūriu nėra aišku, kiek tokie praeities faktai yra svarbūs.

3.2. Baltijos šalių ekonominė politika pereinamoju laikotarpiu

Tarp posovietinių šalių Baltijos valstybės buvo pirmosios, kurios sugebėjo pasiekti stabilumą ir vėl atnaujinti ekonominį augimą. Prielaida ekonominiam stabilumui pasiekti Baltijos regione buvo griežta pinigų politika, gana greitai sugebėjusi sustabdyti infliaciją. Kai šalys patirdavo deficitą, pastarasis buvo finansuojamas ne centrinių bankų, o iš privatizacijos teikiamų pajamų, tam tikru mastu ir su tarptautinių finansinių institucijų paskolų pagalba. Rusijos krizei 1998 ir 1999 metais sukėlus fiskalinius sutrikimus, fiskaliniam deficitui finansuoti buvo naudojamos vidaus ir užsienio kapitalo rinkos [9]. Tuo pačiu, siekiant ekonominio stabilumo, Baltijos valstybės sugebėjo greitai liberalizuoti savo ekonomikas, o daugeliu reformų aspektų greitai pasivyti VRE šalis, kurios reformas buvo pradėjusios anksčiau.

Nepaisant skirtumų privatizacijos procesuose, visos Baltijos valstybės per dvejus trejus metus sugebėjo perorientuoti didžiąją gamybos apimčių dalį į privatųjį sektorių. Narystės ES perspektyva paskatino politikus daugiau dėmesio skirti klausimams, susijusiems su konkurencija, įėjimu į naujas rinkas ir apskritai prekybos liberalizavimu.

Pirmaisiais pereinamojo laikotarpio metais Baltijos valstybės daugeliu aspektų skyrėsi nuo

kitų postsovietinių šalių, tačiau skirtumai, pastebimi ekonomikos liberalizavimo proceso greityje ir mastuose, ypač ryškūs. Ekonomistai de Melo ir Gelb 1996 metais apskaičiavo kumuliacinį liberalizacijos indeksą (CLI), parodantį ekonomikos liberalizavimo intensyvumą posovietinės ekonomikos šalyse. Pasirodė, kad Baltijos šalys savo ekonomikas liberalizavo dar prieš Tarybų Sąjungos žlugimą, o jų kumuliacinis liberalizacijos indeksas 1993 metais buvo daugiau mažiau lygus labiau pažengusioms VRE šalims: Lenkijai, Vengrijai, Čekijos Respublikai ir Slovakijai [7].

Po pirminės stabilizacijos daugelyje pereinamosios ekonomikos valstybių dėmesys buvo nukreiptas į socialinių institucijų kūrimą ar jų restruktūrizavimą, atsižvelgiant į rinkos ekonomikos sąlygas (ekonominę ir politinę laisvę, teisinę sistemą, nuosavybės teises bei jų sugriežtinimą ir pan.). 2000 metais, tiriant įvairių institucinių faktorių poveikį ekonominiam augimui, buvo padaryta išvada, kad nors reikiamų institucijų buvimas augimui yra svarbus, jų poveikis yra kur kas mažesnis nei tinkamos ekonominės politikos poveikis [7]. Iš minėto tyrimo rezultatų aiškėja, kad aukščiausia institucijų kokybė pripažinta esanti Čekijos Respublikoje, po jos seka Vengrija, Lenkija ir Estija. Lietuvos ir Latvijos rodikliai buvo panašūs į kitų VRE šalių rodiklius [7].

Atlikus korupciją nulemiančių faktorių analizę, paaiškėjo, jog korupcija ekonominiam augimui turi neigiamos įtakos. Nustatyta, kad progresas struktūrinėse reformose yra instrumentas korupcijos lygio mažinimui. Tarp pereinamosios ekonomikos šalių mažiausiai korupcija įsigalėjusi Estijoje, o tai savo ruožtu dera su jos, kaip sparčios ir nuoseklios reformatorės, statusu. Slovėnijoje korupcijos lygis laikomas tokiu pat žemu kaip ir Estijoje, tačiau čia struktūrinių reformų vykdymas buvo kur kas lėtesnis. Manoma, kad Lietuvoje korupcijos ly-

gis panašus į Lenkijos, o Latvija priskiriama VRE šalių kategorijai, kuriose korupcija paplitusi labiausiai [3].

3.3. Politiniai motyvai, nulėmę vykdomos ekonominės politikos pasirinkimą

Nepaisant to, kad Baltijos valstybėse buvo pasinaudota palankesnėmis pradinėmis sąlygomis ir greičiau buvo stabilizuota bei liberalizuota ekonomika, vis dėlto kyla klausimas, kodėl jos nusprendė imtis vykdyti tokią radikalią reformų politiką? Juk padėtis 1991 metais buvo pakankamai aštri.

Noras atlaikyti stabilizacijos kaštus perėjimo proceso pradžioje Baltijos šalyse visada buvo laikoma tipišku požymiu tautos atkūrimo procese. Visuomenė buvo linkusi prisiimti trumpo laikotarpio ekonomikos kaštus, kadangi tai buvo susiję su valstybingumo atkūrimu. Tai padėjo politikams greitai pradėti reformas. Didelis reformų prasiveržimas paskui save sukėlė daugybę vyriausybių pasikeitimų ir netgi buvo pradėta abejoti pačiu rinkos ekonomikos kūrimo tikslingumu. Tačiau rinkos ekonomika buvo ir yra laikoma pagrindine sudedamąja dalimi Baltijos šalims jungiantis prie Europos visuomenės. Narystės Europos Sąjungoje svarba bei poreikis sėkmingai įgyvendinti struktūrines reformas vis didėja. Tačiau nereikia pamiršti, kad trumpu laikotarpiu vardan ateities turėtų būti kai ko atsisakoma.

Visos trys Baltijos šalys, priešingai nei Rusija, pirmaisiais pereinamojo proceso metais gavo saikingą pagalbos lygį iš TVF ir jau nuo tada pradėjo grąžinti neapmokėtas skolas. Pasaulio banko, kaip kapitalo šaltinio, dominavimas regione vis mažėja. Toliau projektus finansuoja EPRB [EPRB, 2000]. Svarbiausias šių tarptautinių finansinių organizacijų indėlis yra bendros struktūrinės paramos teikimas.

Įtakos politiniams sprendimams taip pat turėjo rusai, gyvenantys Baltijos šalyse. Estijoje ir ypač Latvijoje jie buvo įdarbinti tose buvusios Sovietų Sąjungos pramonės įmonėse, kuriose pirmiausiai buvo imtasi vykdyti restuktūrizaciją. Atitinkami ekonominiai sprendimai, sukėlę nedarbingumo padidėjimą, paveikė daugelio rusų apsisprendimą emigruoti. Nuo 1989 iki 1994 metų rusų skaičius Estijoje sumažėjo apie 10 proc., Latvijoje apie 5 proc. Nepaisant to, baigiantis 1990-iesiems, kai dėl ekonominių reformų situacija Baltijos šalyse ėmė gerėti, masinis rusakalbių emigravimas sulėtėjo [7]. Be to, tuo pat metu Rusijos ekonomika (neminint Ukrainos) nebuvo labai sėkminga, ir dėl to emigrantai didelės naudos tikėtis negalėjo.

Suprantama, kad reformų pasekoje buvo tiek laimėjusiųjų, tiek pralaimėjusiųjų. Pavyzdžiui, Latvijoje žemės ūkis buvo labiau apsaugotas nei kiti ekonomikos sektoriai, kadangi dauguma Latvijos ūkininkų yra etniniai vietos gyventojai. Tuo tarpu didžiausia sostinės rezidentų dalis buvo būtent rusai, pelnydavęsi iš pigiai importuojamų maisto produktų.

Lemiamą įtaką priimant politinius sprendimus turėjo nedidelės aktyvistų grupės. Estijoje žmonės, į valdžią atėję po TSRS žlugimo, buvo pakankamai jauni, ir, jų nuomone, laisva prekyba buvo naudingesnė tiek visai šaliai, tiek jos rezidentams. Be to, jie turėjo įgaliojimus vykdyti tokią politiką. Latvijoje, kaip ir Estijoje, pasikeitimai politiniame elite visiškai užbaigti. Tik Lietuvoje pastebimi dideli dėsningumai ir didelė senųjų politikų tąsa [3].

Išvados

• Globali nelygybė yra daugelio pereinamosios ekonomikos šalių problemų pagrindas. Norint ją įveikti, reikia siekti konvergencijos tarp atsiliekančių bei stipriai pažengusių valstybių. Vyrauja skirtingos nuomonės apie galimybę pa-

siekti konvergenciją. Pasak ortodoksinės ekonomikos teorijos, pastaroji gali būti pasiekta, tai yra atsiliekančios šalys gali sėkmingai „vytis“ Vakarais. Antiortodoksai išreiškia pesimistinių požiūrį šiuo klausimu – konvergencija, jeigu ir pasiekama, tai tik per labai ilgą laikotarpį, o daugelį su tuo susijusių problemų reikia spręsti įsisenėjusios nelygybės pasaulio ekonomikoje kontekste.

- Konvergencija sunkiai vyksta dėl restruktūrizacijos, kuriai Baltijos šalyse vykdyti buvo skirta per mažai laiko. Be to, reikia nepamiršti, kad ūkio atsigavimas pereinamosios ekonomikos šalyse dar nereiškia konvergencijos, nes šios šalys vejasi judantį tikslą – nuolat kylantį pažangiųjų šalių ekonomikos lygį.

- Baltijos valstybės, vykdžiusios savitą ūkio pertvarką, turėjo labai panašią startinę situaciją bei potencialą, pasirinko panašų reformų kelią ekonomikoms stabilizuoti. Jų ekonomika, vertinant integruotai, yra gana panaši, nors pagal pavienius rodiklius pastebima ir skirtumų. Baltijos valstybės sėkmingiau vykdė ekonomines reformas savo šalyse, greičiau sugebėjo stabilizuoti ir liberalizuoti padėti, per trumpesnį laikotarpį įveikti posovietinį ekonomikos smukimą. Tačiau nereiškia pamiršti, kad Baltijos šalys turėjo privalumą, paveldėdamos palankesnes pradines sąlygas nei kitos šalys (ypač svarbus yra jų geografinis artumas Vakarų Europai).

- Nėra įmanoma pateikti vienareikšmišką paaiškinimą, kodėl Baltijos valstybės reformų ėmėsi daug atkakliau ir vykdė jas sėkmingiau, palyginti su kitomis šalimis. Drąšios politikos pasirinkimas nuo pat pradžių buvo laikomas būtinumu sėkmingai atkurti tautos identitetą. Be to, Sovietų Sąjungos ekonominiai pasiekimai 9 deš. pabaigoje buvo tokie prasti, kad visuomenė pradėtas reformas parėmė. 1991–1994 metų gamybos apimčių sumažėjimas Baltijos šalyse bendros ekonominės politikos krypties keičiantis valdžiai nepakeitė. Paskatos inicijuoti ir atkakliai tęsti re-

formas taip pat stipriai buvo veikiamos narystės Europos Sąjungoje perspektyvos.

- Vienas pagrindinių veiksnių, prisidėjusių prie sėkmingo Baltijos regiono integravimosi į rinkos ekonomiką ir leidusių išsiskirti ekonominiais rodikliais iš kitų posovietinio bloko šalių ar kandidačių į Europos Sąjungą, buvo griežta ir tikslinga ekonominė politika. Pastaroji kartu su šalies institucine sąranga yra itin svarbios ekonominei gerovei užtikrinti.

- Nors pagal ekonomikos potencialą, žmonių gerovę apibūdinančių rodiklių reikšmes Baltijos šalys atsilieka nuo kandidačių į Europos Sąjungą, vis dėlto, nors pamažu, jos artėja prie tikslo – ES valstybių narių išsivystymo lygio. Objektivių priespaudų nulemtus ekonominės padėties skirtumus tarp minėtų šalių sumažinti iš esmės galima tik per pakankamai netrumpą laikotarpį ir tik kryptingai sutelkus šalies turimą įvairių rūšių potencialą.

LIETRATŪRA

1. Bivainis J. Lyginamieji Lietuvos ekonomikos raidos vertinimai. *Ekonomika*, 2001, Nr. 54.

2. Campos F Nauro, Coricelli F. Growth in Transition: What We Know, What We Don't And What We Should, No. 3246. Center for Economic Policy Research, Discussion Paper Series.

3. Davoodi H., Tanzi V. Roads to Nowhere: How Corruption in Public Investments Hurts Growth. International Monetary Fund, Washington, D. C. 1998.

4. Fischer S., Sahay R., Vegh A. Carlos. How Far is Eastern Europe From Brussels? IMF Working Paper, 1998 April.

5. Gerulavičius V. Lietuvos ekonomika: pastarųjų metų pamokos. *Ekonomika*, 2000, Nr. 51.

6. Haynes M., Husan R. Ar reali pereinamosios ekonomikos šalių konvergencijos perspektyva?. *Ekonomika*, 2001, Nr. 53.

7. Korhonen Iikka. Progress in Economics Transition in the Baltic States. Post-Soviet Geograph and Economics, 2001, Nr. 42.

8. Mancur Jr. Olson. Big Bills on the Sidewalk: Why Some Nations are Rich, and Others Poor. *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 10, No. 2, Spring 1996.

9. Murrel Peter. How Far Has the Transition Progressed? *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 10, No. 2, Spring 1996.

10. Pugačiauskas Vyktintas. Globalizacija ir Lietuvos ekonominė politika. 2000.

11. Report of the Human Development. World Bank, 2000.

12. Terk E. Kokia kryptimi vystosi Baltijos šalių ekonomikos? <http://finansai.tripod.com/ekonkryptys.htm>

THE SUBSTANTIATION OF THE SUCCESS OF THE BALTIC STATES IN THE PROCESS OF TRANSITION TO THE MARKET ECONOMY

Birutė Visokavičienė, Simona Barevičiūtė

Summary

The paper assesses the economic transition experience of the three Baltic countries – Lithuania, Latvia and Estonia – the first among the successor states of the former Soviet Union to liberalize and stabilize their economies. The paper investigates the extent to which progress in transition reflects favorable initial conditions in the Baltic States versus implementation

of stable macroeconomic policies and ongoing structural reform. The paper argues that the transition process from central planned to market economy in the Baltic States was successful and that convergence even if difficult to gain but realistic, with the prospect of EU membership providing an added incentive to continue structural reforms.